

Wij willen niet

Henriette Roland Holst-van der Schalk

bron

Henriette Roland Holst-van der Schalk, *Wij willen niet*. W.L. & J. Brusse, Rotterdam 1931

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/rola003wijw01_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

Personen

MARIANNE
MICHAEL
EEN BLINDE VROUW
EEN VERMINKTE
DE DIRECTEUR DER FABRIEK
EEN INGENIEUR AAN DE FABRIEK
TWEVE VAKVEREENIGINGSBESTUURDERS
EEN KOMMANDANT VAN DE POLITIE
EEN KAPITEIN
JONGE ARBEIDSTERS EN JONGE ARBEIDERS
OUDERE ARBEIDERS EN VROUWEN
POLITIE EN SOLDATEN

Eerste bedrijf

Drie groepen: Rechts de geduldigen en talmenden, links de ongeduldigen en haastigen, in het midden de ontmoedigen, twijfelenden en wanhopigen. Bij de groep van links op den voorgrond: een jonge blinde vrouw met een klein kindje op schoot en een jonge man met één arm.

DE BLINDE VROUW (neuriet)

Suja kindje, stil maar mijn schat:
moeders tranen maakten je wangen nat:
suja mijn liefje, in zorg verwekt,
in smart verwacht, tot leed geboren...

DE VERMINKTE

Het uur is verzuimd, de weg is verloren:
het blad is gevallen, de bloem is verlept...

EEN STEM VAN RECHTS

Zing jullie je kind niet in slaap met zulke mistroostige wijzen;
het zal erdoor vervolgd worden in zijn droom.

EEN STEM VAN LINKS

Je zult het bang maken voor het leven...

DE VERMINKTE

Ik wou, dat het zoo bang werd voor dit leven,
dat het stil wegdroomde in den dood.
Het is beter voor een kind, niet te zijn geboren
en zoo het werd geboren, weer gauw uit het leven weg te gaan.
Er is geen werk en er is geen brood:
armoe en honger, honger en armoe....
We zijn allemaal verloren,
we zinken allen weg naar den dood....

DE MIDDENGROEP herhaalt

Er is geen werk en er is geen brood:
we zinken weg, we zinken in den dood....

STEM VAN RECHTS

Moed houden, makkers, niet versagen:
er komt weer een betere tijd.
Dag en nacht staan wij op de bres:
doe jullie ook je plicht, blijft trouw de organisatie,
houdt het hoofd boven water: dan komen we er zeker door.

STEM UIT MIDDENGROEP

De organisatie vermag nu niets:
jullie weten dat even goed als wij.
Het loon weer verlaagd! wij lijden honger!
Ook als wij werken, lijden wij honger....

MIDDENGROEP

Er is geen uitweg uit de ellende:
we zinken weg, we zinken in den dood.

STEM VAN LINKS

Er is een uitweg! wij weten hem,
maar jullie willen naar ons niet hooren,
jullie liet je bedriegen door die and'ren....

EEN ANDER VAN LINKS

Mooie dingen praatten ze jullie voor:
het was nu geen tijd om aan te vallen:
ge moest maar wachten, geduldig wachten,
tot het kapitaal weer op adem was...

EEN VAN DE MIDDENGROEP

Als jullie een uitweg weet, zegt hem dan:
alles beter dan zoo te sterven
in een hoek, als een zieke hond....

STEMMEN VAN LINKS

We hebben het honderdmaal gezegd:
staat op, makkers, trapt het kapitalisme in elkaar
en bouwt met ons een nieuwe wereld...

STEMMEN VAN RECHTS

Als je denkt, dat je het kunt, waarom doe je het dan niet?

STEMMEN VAN LINKS

Omdat jullie ons in den rug zoudt vallen....

STEM VAN RECHTS

Mannen, luistert niet naar hen! Geeft je niet aan hen over:

zij sturen je den afgrond in! (tot links)

Jullie weet geen uitweg! Jullie wilt den chaos!

Zoo jullie je zin kreeg, begon de ontbinding....

Allen, de rijken met de armen, stortten,

zoo jullie je zin kreeg, den afgrond in....

DE VERMINKTE

Wij liggen allang op den bodem van den afgrond:

wij kreunen, wij spartlen.... Maar jullie merkt het niet,

jullie laat ons vergaan van ellende....

DE BLINDE VROUW

Suja mijn kindje, suja klein wicht:

moeders oogen zijn blind, kindjes oogen zijn dicht....

Niet zien is nu beter dan wel:

in de wereld wordt gespeeld al te wreed een spel.

DE VERMINKTE

Het spel van den dood der broederschap:

gebroken haar staf, in scherven haar nap....

STEM VAN LINKS

Wat zingen jullie weer van die zwartgallige wijsjes....

Komt liever bij ons en helpt ons vechten:

uit den strijd moet groeien de broederschap.

EEN VROUW UIT DE MIDDENGROEP

Toen ze thuis kwam, lagen de kindren op den grond

en de man zat voorover, in elkaar gezakt bij de tafel:

het bloed liep in een straal over den vloer naar de deur.

Hij had de kindren met het broodmes de halsjes afgesneden
 en toen zichzelf de polsader geopend.
 De kinders waren dood, de man haalde nog adem,
 maar er was niets aan te doen: hij was leeggebloed...
 Er wordt verteld, dat ze gek is geworden...

EEN ANDERE VROUW

't Zou geen wonder zijn, zoo ze gek was geworden,
 maar hij was zeker gek, toen hij zijn kindren vermoordde...

DE EERSTE VROUW

Misschien had hij verschrikkelijk gedronken...

EEN MAN

Hij dronk nooit. Ik kende hem goed.
 We hebben een jaar samen gestaan aan de draaibank.
 Hij was stil en in zichzelf gekeerd,
 maar hij zou geen vlieg kwaad hebben gedaan
 en hij was altijd dol op zijn kinderen.
 Maar door al de ellende is hij aan het tobben geraakt;
 al ruim twee jaar was hij werkloos:
 der zijn der genoeg, die dan gaan malen...

EEN ANDER

Ja, een mensch kan veel verdragen, maar er is eens een end.

DE EERSTE VROUW

Hij heeft het niet langer kunnen harden:
 in zijn kop sprong ergens een veer.

EEN ANDERE MAN

Dat is de derde van de wijk, die er in dezen winter een eind aan maakt.
 Ik ben benieuwd, aan wie nu de beurt komt.

DE EERSTE VROUW

Ja, maar Frans was ziek, ze hadden hem gezegd,
 dat hij nooit meer beter kon worden:

hij wilde geen lastpost voor zijn ouders zijn.
 Maar deze was een gezonde kerel,
 ik weet niet, dat hij ooit iets heeft gemankeerd.

EEN DERDE VROUW

Guus was ook gezond, die zich op nieuwjaarsdag ophing.

DE EERSTE VROUW

Dien had zijn stiefmoeder het huis uitgezet:
 hij kon nergens een woning vinden
 en zijn vrouw moest voor den zesden keer in de kraam.

DE MAN

Ja, die had waarachtig reden genoeg, er een eind aan te maken.

DE VERMINKTE

Reden er een eind aan te maken, hebben we allemaal.

DE BLINDE VROUW

Suja suja mijn kindje, slaap door:
 je vader zijn moed met zijn arm verloor:
 je moeder heeft al zoo lang gewacht
 op de ster, die zou opgaan in haar nacht...
 O ging van binnen maar op een ster,
 o werd het hier maar iets helderder,
 dan kon ik weer hopen, dan lachte ik weer
 om je zijden haartjes, je handjes teer...

EEN MAN

Hoop? Ja, waarop hopen we dan eigenlijk?

DE BLINDE VROUW

Ik weet het niet, ik hoop op het wonder...
 (Michael en Marianne komen op: ze zijn gekleed als jonge arbeiders bij sport of in het kamp.)

MICHAEL

Goeden dag, kameraden. Kun jullie ons zeggen, waar we hier
 zijn?

STEM UIT DE MIDDENGROEP

Zien jullie dat dan niet?

In het land der ellende zijn jullie,

in het land van den honger, waar de mensch verleert, mensch te zijn...

MARIANNE

Dan zijn we waar we moeten wezen.

EEN VROUW

Wat komen jullie hier doen?

MICHAEL

Jullie helpen, uit de ellende te komen.

DE VROUW

Wie heeft jullie gezonden?

MARIANNE

Niemand heeft ons gezonden.

We zijn uit ons zelve gekomen.

MICHAEL

Zulken als wij komen nu overal...

DE BLINDE VROUW

Hoe heeten jullie?

MARIANNE

Hij Michael

MICHAEL

en zij Marianne.

DE VERMINKTE

Komen jullie ons helpen? Wat kunnen jullie voor ons doen?

MARIANNE

Wij kunnen eigenlijk niets doen. Jullie moeten het zelf doen.

En jullie weten ook, wat je moet doen.
Jullie weten het in je diepste hart.

MICHAEL

Maar voor den ingang van dat hart ligt een zware steen.
Jullie kunt je eigen gronden niet bereiken.
Jullie kunt niet bij de bronnen van je kracht.
We willen jullie helpen, dien steen weg te wentelen:
samen kunnen we het zeker doen.

EEN MAN

Luister Michael: ik zal je zeggen, hoe het hier staat:
de helft van ons is werkloos
en van de andere helft werkt een deel vier dagen van de week.
De meesters hebben het loon telkens omlaag geschroefd
en de uitkeeringen aldoor verminderd:
zoo werden wij armer en armer.
Wij kunnen haast niets meer koopen.
We verhongeren... en er is overvloed!
Hoe komen we uit deze ellende?

MARIANNE

Makkers, je bent je eigen waarheid vergeten,
de waarheid, die je voor een halve eeuw al wist.
Je hebt je ingesponnen in 't gevoel van je machtloosheid,
doordat je volgde der meesters banen,
inplaats van te banen je eigen spoor.
Als allen bezitten te saam de middelen tot den arbeid
en allen voortbrengen voor elkander,
dan hoeft niemand gebrek te lijden:
van wat allen maken krijgt ieder zijn deel.

EEN OUD MAN

Marianne! dit zijn de stralende woorden,
die ons hart dronken maakten in mijn jeugd.
Zeg ons, hoe ze om te zetten in daad.

MICHAEL

Jullie moet die leuze door de wankle wereld dragen,
 jullie moet aan de zieke menschheid wijzen onzen weg;
 jullie moet haar opdringen dien weg,
 jullie moeten haar dringen naar het heil voor allen.
 Dat kan - zoo jullie eenig zijn.
 De broederstrijd maakt jullie zwak,
 de zwakheid doet de eenen laf berusten,
 d'andren doldriftig zich storten
 in roekeloos avontuur...

EEN OUDERE VROUW

Michael, de armoe is het niet alleen,
 zij is het niet alleen, waaraan wij lijden.
 Doodsangst schroeft onze kelen dicht...
 Booze geruchten gaan over de aarde:
 booze wil krijgt macht over de menschen:
 het onheil dreigt, de oorlog dreigt...

STEMMEN

Allen willen zij macht over de aarde,
 allen willen zij macht over de bronnen des levens,
 allen wapenen zij zich tegen elkander,
 allen wantrouwen zij elkander,
 aller krachten drijven op de botsing aan,
 waar aller leven in zal versplintren.

DE OUDERE VROUW

Allen zijn nog wat allen waren,
 toen het onheil over ons kwam en ons maakte
 blinde werktuige' in de hand van 't noodlot.
 Mijn hart heeft die dagen niet vergeten,
 toen de menschheid hing aan 't kruis,
 maar hoevelen vergaten ze...

STEMMEN VAN LINKS EN RECHTS

Niet wij! wij hebben niet vergeten...

DE OUDE VROUW

Allen doen als allen deden:
stompzinnig wachten zij af
tot het onheil komt over de wereld.

JONGE STEMEN VAN LINKS EN RECHTS

Niet wij! Wij willen niet, dat het komt...
Wij strijden, om het af te weren,
en strijdend sluiten wij broederschap.

MICHAEL

Zoo moet het gaan! Zoo is het goed!
Wanneer broederschap zal heerschen tusschen ons allen,
dan kunnen we worden een kracht tot vrede,
kunnen worden de kracht, die het noodlot stuit.

OUDE VROUW

Hebben we tijd, met elkaar vrede te sluiten?
Hebben we tijd, ons te bezinnen op broederschap?
Het onheil nadert in geweldige vaart...
Zooals het geronk van de sterke motoren
bij elke sekonde luider wordt,
wanneer een luchtschip aanvaart, een monstervisch,
zoo stormt het oorlogsmonster aan...
De lucht is vol giftige dampen...
Wij kunnen niet vrij meer ademen! wij kunnen niet vrij meer denken!

JONGE VROUW

We kunnen onzen liefste niet meer kussen...

OUDE VROUW

We kunnen onze kindren
niet meer liefkozen met een rustig hart.

ALLEN

Help ons, Marianne! We willen toch allen den vrede.
We mogen toch geen tijd verliezen.

Wat kunnen we doen, om de vaart van het onheil te stuiten,
om het monster af te snijden den weg?
Wat kunnen we doen, nu, dadelijk, Marianne?

MARIANNE

Zusters! wanneer jullie allen den vrede wilt,
dan behoeft niemand van jullie den oorlog te vreezen.
Hij kan niet komen tegen jullie aller wil.
Als geen man meer werkt voor den oorlog,
als geen vrouw meer werkt voor den oorlog,
als geen man en geen vrouw meer maakt,
geen jongen en geen meisje meer maakt, wat den oorlog dient,
dan kan zijn duivelsche kracht niet worden ontketend!
Makkers: neemt uw lot in uw eigen hand...

STEMMEN VAN RECHTS

Marianne! ge spreekt dwaasheid, dat kunnen we niet.
We moeten werken om te leven.
We moeten verrichten iederen arbeid,
zoolang de middelen tot den arbeid
in handen van onze meesters zijn.
Wij zijn immers de slaven van 't kapitaal
en slaven kunnen hun werk niet kiezen.

ANDERE STEMMEN VAN LINKS EN RECHTS

Misschien zou het kunnen in een anderen tijd,
als er handen te kort zijn in alle bedrijven,
maar er zijn nu alom handen te veel.
Alleen in de munitiefabrieken is werk
en in die van kanonnen en geweren
en in die van vliegtuigen voor het leger
en van vliegtuigen voor de vloot.

ANDERE STEMMEN VAN LINKS EN RECHTS

En in de afdeelingen der chemische fabrieken,
die blauwkruis maken en geelkruis maken
en groenkruis. Daar wordt overal gewerkt,

dag aan dag, in alle landen,
daar verdient men nog een stuk brood.

DE EERSTEN

Het kan immers niet, dat alle werkers,
die voor het leger werken en voor de vloot
en voor de luchtvloot, - dat allen, die maken
vliegtuigen en tanks, kanonnen en geweren,
granaten en bommen van elke soort,
dat ook zij, die dit alles vervoeren, -
allen zouden opgeven hun werk!

DE TWEEDEN

Zij zouden immers geen uitkeering krijgen,
zij zouden immers verhongeren!

DE EERSTEN

En gesteld dat zij het offer brachten
- maar zij zullen het niet brengen -
dan zou dat offer nog zijn vergeefs.
Immers, andren zouden innemen hun plaatsen
en alles zou als te voren gaan.

STEMMEN VAN JONGEREN

Dat is niet waar! neen, het is niet waar!
Dat zouden zeker niet allen doen:
velen van ons zouden het niet doen.
En zij zouden ook niet verhongren:
wij zouden deelen met elkander
ons bed en onze laatste korst brood.

STEMMEN VAN LEIDERS

Jullie weten niets van 't werkelijke leven.
Jullie kennen de menschen niet.

DE VROUWEN

Hebt ge geen anderen raad, Marianne?
Is er geen andere weg, dien wij kunnen gaan?

We zouden dezen graag probeeren.
 maar wij durven niet: zij lachen ons uit...
 Ze zouden zeggen, dat we gek zijn geworden.

MARIANNE

Wie den oorlog niet wil,
 die werke niet voor den oorlog.
 Wie werkt voor den oorlog, zegge
 niet, dat hij hem niet wil.

STEMMEN VAN JONGEREN

Zij heeft gelijk... je hebt gelijk, Marianne...

STEMMEN VAN RECHTS

Makkers... er zijn nog andre middlen,
 er zijn gelukkig bette middelen.
 Dat wat Marianne wil, is waanzinnig,
 het ontwricht de maatschappij.
 Tegenwillig moet ge voor de wapning werken,
 zoolang het kapitaal blijft heerschen:
 werken moet ge voor den dood, om te leven.
 Maar ge kunt voor ontwaapning stemmen,
 maar ge kunt voor ontwaapning petitioneeren,
 ge kunt tegen de wapning uw protesten doen hooren,
 ge kunt ze zenden aan de regeering,
 ge kunt ze zenden aan den Volkenbond...
 Ge kunt uw groote eendrachtige stem doen hooren...

STEMMEN VAN LINKS

Dank je! aan die komedie doen wij niet mee.
 Het kapitalisme is de oorlog:
 wie waarlijk geen oorlog meer wil,
 wie waarlijk den vrede wil,
 die strijde met ons tegen het kapitalisme,
 die strijde voor den Sowjetstaat,
 die strijde voor het kommuniste...

STEMMEN VAN RECHTS

jullie bereiden zelf den oorlog voor...
 Burger-oorlog is ook oorlog...

STEMMEN VAN LINKS

Burger-oorlog is heilige oorlog:
 burgeroorlog is oorlog tegen de beesten,
 die den arbeiders zuigen het merg uit de botten
 en hen, als zij zich verweren, vermoorden.
 Burger-oorlog is de eenige weg,
 de eenige, tot vrijheid en vrede.
 En daarom, Marianne, je raad is slecht:
 wij, die revolutionairen zijn,
 mogen niet wegloopen uit de fabrieken,
 waar alle wapentuig wordt gemaakt.
 Kanonnen hebben we nodig, granaten nodig,
 gassen en gasmaskers, vliegtuigen en tanks,
 al het vervloekte moordtuig hebben we nodig,
 om op den dag der revolutie,
 ons geweld te stellen tegen dat der bourgeoisie.
 We hebben ze nodig, om de oude heerschers te doden
 en om de knechten te doden,
 die naar den wil der heeren doen,
 om stuk te slaan de oude staatsmacht,
 om te handhaven onze nieuwe orde,
 tot die over heel de aarde heeft gezegevierd.
 Maakt wapens, makkers, maakt munitie,
 bouwt voor de vliegtuigen sterke motoren,
 maakt blauwkruis, geelkruis, maakt fosgeen...
 We zullen ook gassen moeten gebruiken:
 het is niet onze schuld, dat het moet:
 niet wij zijn verantwoordelijk, maar zij,
 die ons dwingen, dezen weg te betreden:
 niet willen wij hem, neen wij haten hem...
 niet wij, neen zij zijn verantwoordelijk.

STEMMEN VAN RECHTS

Wat zijn jullie toch schijnheilig!
 Jullie doet, of je tegen den oorlog bent
 en zelf bereidt je den oorlog voor...

STEMMEN VAN LINKS

Wij bereiden voor den oorlog der werkers,
 wij bereiden voor den laatsten strijd,
 die zal brengen den waren vrede...

STEMMEN VAN JONGEREN

Dat zeiden ze ook in negentien veertien:
 wij doen niet mee! wij doen niet mee...

STEMMEN VAN LINKS

die zal brengen de ware vrijheid...
 Dezen strijd bereiden wij voor,
 maar jullie helpen het kapitaal,
 om zijn oorlogen voor te bereiden:
 jullie zult het helpen tegen Rusland,
 jullie zult het helpen tegen ons...

STEMMEN VAN RECHTS

Lasteraars... gemeene lasteraars...

STEMMEN VAN LINKS

Jullie zijn aan de bourgeoisie verbonden,
 jullie zult het kapitaal tegen ons helpen in den oorlog,
 jullie zult je scharen achter de bourgeoisie...

STEMMEN VAN RECHTS

Jullie hoopt op den oorlog! jullie drijft tot den oorlog!
 Jullie verwacht van den chaos heil.

STEMMEN VAN LINKS

Beter de chaos dan deze uitgeleefde orde,
 waarin het proletariaat bij levenden lijve verrot.
 En jullie steunt haar! jullie zijt haar knechten!
 Jullie hebt de massa's voor een paar brokken verkocht!

STEMMEN VAN RECHTS

Lasteraars, gemeene lasteraars!
 Dat zeggen jullie, die met de fascistena
 samenspannt tegen de democratie...

STEMMEN VAN LINKS

Jullie, jullie zijn zelf fascistena.
 Jullie hebt onze beste leiders vermoord.

STEMMEN VAN RECHTS

Lasteraars! gemeene lasteraars!
 Jullie wapen is de sluipmoord, niet het onze.

STEMMEN VAN LINKS

Snoert hun den lasterenden mond...

(Die van links dringen op die van rechts in. Van rechts klinken kreten: 'politie'. Politie verschijnt en wendt zich tegen de groep links.)

POLITIE

Uit elkaar! of we slaan erop in!
 Samenscholingen zijn verboden...

(Na een korte worsteling blijft de politie baas. De linker groep verdwijnt, ook de rechter groep trekt zich terug. Alleen de middengroep blijft, meer op den achtergrond. Korte stilte. Dan hoort men uit de groep de stem der blinde vrouw.)

DE BLINDE VROUW

Suja suja kindje, houd je oogjes stijf dicht...
 er is niets dan de nacht, ik voel het, wanneer ik mijn hoofd oplicht.
 Wilde stemmen krijschen in de ruimte zwart,
 een looden druk verlamt mijn leden,
 geen straal komt uit de wereld gegleden
 en vindt den weg naar moeders hart.

DE VERMINKTE

Ik dacht, dat ik tusschen de wolken een lichtgrot zag opengaan,
 maar ze schoven weer over elkander: nu is alles gedaan.
 (Hij valt voorover.)
 (Michael en Marianne komen op den voorgrond.)

MICHAEL

We hebben het niet goed gedaan, Marianne.

MARIANNE

Michael! we hebben ons vergist.
 We geloofden aan woorden! we wilden werken door woorden!
 Woorden zijn machtloos! Woorden zijn stomp!
 Woorden raken nimmer het doel.
 Woorden kunnen nu niet helpen,
 scherp is alleen het zwaard van de daad.
 In de daad is Gods adem, niet in woorden,
 uit de daad stroomen de krachten-tot-heil.

MICHAEL

Daden, zuivere, lichte, opene daden:
 daden, die zoo uit het hart naar buiten springen,
 als jonge herten in 't zonnige grasland uit de schaduw van het wol
 daden, die zijn als lichttorens aan donkere stranden
 en als sterke, trekkende handen,
 daden, die zijn als de naderende stap
 van hem, op wien werd gewacht door eeuwigheden...

MARIANNE

O God, geef zulke daden ons in,
 die makkers verlossen van het donker verleden,
 daden vol liefde als 't hart eener moeder,
 daden zuiver als 't water van een edelsteen,
 gewekt door den blik in de oogen van den eeuwigen broeder...

MICHAEL

Men kan ze niet bedenken, niet willen...

MARIANNE

Zij moeten opkomen uit een onpeilbare zee.

MICHAEL

Als een bloem uit zijn stengel groeit, moeten zij aan ons wezen ontgroeien.

MARIANNE

Wij kunnen enkel gelooven, ons openstellen.

MICHAEL

O vloed, die nu stijgt door de wereld, laat ons stijgen met u mee!

MARIANNE

O lente, die d' aarde vernieuwt, doe ook ons ontbloeien!

Tweede bedrijf

Avond. Het tooneel is leeg. Dan gaan de blinde vrouw en verminkte langzaam over het tooneel.

DE BLINDE VROUW

Suja mijn liefde, slaap nu, kindje teer.
Misschien zing ik in slaap je voor den laatsten keer.
Ze zeggen, door de luchten schoot een roode ster:
Ze zeggen, de dood is nu niet meer ver,
niet meer ver voor ons allen...

DE VERMINKTE

Laat komen wat komen moet...
Wat het leven bederft, maakt de dood niet goed,
al smaakt het bitter, zoo smaakt hij niet zoet:
den ondergang zijn we allen vervallen.

(De nachtploeg, bestaande uit meisjes, vrouwen, jongens en enkele mannen, komt op.)

EEN MEISJE

Ze zeggen, dat er morgen weer drie groote spinnerijen gesloten worden. Dan komen er weer negen duizend arbeiders op straat.

EEN ANDER MEISJE

Ja, ik heb dat ook gehoord. Het zou verschrikkelijk zijn. Je begrijpt niet, waar het heen moet.

EERSTE MEISJE

Waar het heen moet? Wel, naar den oorlog natuurlijk, dat is duidelijk. Er wordt haast niet meer gewerkt. Het lijkt, of niemand meer iets wil koopen. Iedereen schijnt te wachten op wat gebeuren gaat. Alleen de fabrieken, die oorlogstuig maken of vliegtuigen en alles, wat voor den oorlog gebruikt kan worden, die werken dag en nacht.

EEN DERDE MEISJE

Ja, je moogt nu van geluk spreken, als je in de munitie-fabrikage werkt.

TWEEDE MEISJE (Marie)

Van geluk spreken? En dat zeg jij, die aangesloten bent bij een jeugd-organisatie! Hoe kun je zoo iets vreeselijks zeggen? We zijn immers allemaal bezig, de dingen te maken, waardoor morgen misschien de hel over de aarde losgelaten wordt...

DERDE MEISJE

Dat weet ik ook wel, Marie, en ik vind het verschrikkelijk genoeg, dat we dat moeten doen. Daarom denk ik er zoo min mogelijk aan. Maar als je de ellende om je heen ziet, ben je al blij, als je zelf nog een stuk brood verdient. Ze kunnen thuis niet buiten mijn loon.

EEN OUDERE VROUW

Ik moet er dag en nacht aan denken, aan wat nu misschien gebeuren gaat. Ik weet ook heel goed, dat wat we doen verkeerd is. Maar mijn man is al een jaar werkloos en onze oudste jongen is nog nooit aan den slag geweest. En ik heb nog vier kinders tusschen 5 en 16 jaar. Wat er van ons zou moeten worden, als we mijn loon niet hadden, weet ik niet...

MARIE

Ja, ik weet ook, dat wat we doen verkeerd is. Maar als het werkelijk oorlog wordt, dan werk ik geen dag langer, dat weet ik wel...

DE VROUW

Och kind, als het oorlog wordt, dan komen wij direkt onder de krijgswet. Wat wil je dan nog doen? Als je ongehoorzaam bent, kunt je den kogel krijgen...

MARIE

Neen, daar mag je dan niet aan denken, dan moet je flink zijn en een voorbeeld geven...

HET EERSTE MEISJE

Waarom doe je dat dan nu niet, als je dat vindt?

MARIE

Neen, nu niet, nu niet, ik kan het niet doen tegenover thuis. Vader zou vragen, of ik gek was geworden.

HET ANDERE MEISJE

Zal hij dat dan niet vragen, als je je vaderland in den steek laat en je blootstelt aan de vreeselijkste straf, wanneer de oorlog uitbreekt?

MARIE

Neen, dan niet, dan zal hij het begrijpen. Ik geloof niet, dat iemand van ons dan nog zal willen vechten.

HET ANDERE MEISJE

Zal ik je eens wat zeggen, Marie? Dat geloof je, omdat je het wilt gelooven, maar...

EEN VROUW

Och, schei jullie toch uit met dat gepraat. Daar wordt geen mensch wijzer van. We zitten in den molen en we worden gemalen, dat is alles. Het zou mij alles niet zooveel kunnen schelen, als we 's nachts maar niet behoefden te werken. Ik heb dat nooit gedaan in mijn leven, het maakt me gewoon kapot...

EEN ANDERE VROUW

Ja, als je nachtwerk niet van jongs af aan gewoon bent, dan maakt het je later kapot...

EEN DERDE VROUW

En als je dat wel bent, maakt het je vroeg kapot.

DE EERSTE VROUW

Den heelen nacht lang staan, dat is geen doen voor vrouwen: we kunnen immers niet slapen overdag, zooals de mannen. Dat mocht de regeering niet toelaten...

DE DERDE

Ach, die laat nu immers alles toe... En de mensen doen ook alles.

DE EERSTE

Wat wil je? Ze zijn bang, op de keien te komen.

DE ANDERE VROUW

Ja, maar dat is het toch niet alleen. Ze maken de mensen gek met die geruchten over oorlog.

Er zijn er nu genoeg, die denken, dat ze dit werk moeten
doen om te zorgen,
dat het land niet weerloos is, als hij begint.

EEN DER MEISJES

Dat zijn dan toch geen mensen van ons, die zoo denken,
dat kunnen alleen nationalisten zijn.

DE ANDERE VROUW

Wel neen, er zijn er ook bij van ons...

HET MEISJE

Wat zijn dat dan voor mensen? lezen ze hun eigen kranten niet?

Weten ze niet, dat de partij
overall demonstraties houdt tegen den oorlog
en dat onze heele fractie
tegen den toon van de laatste nota heeft geprotesteerd?

EEN JONGE MAN

Dat is alles in '14 ook gebeurd,
maar nergens heb ik in onze pers gelezen,
dat wij uit de fabrieken moeten loopen,
niet enkel uit die munitie maken,
maar uit alle, waarvan we denken, dat ze voor den oorlog
worden ingericht...

EEN DER MEISJES

Och kom, dat kan immers niet...

EEN TWEEDE

Dat willen alleen de anarchisten.

DE JONGE MAN

Nergens heb ik gelezen in onze pers,
dat de transportarbeiders moeten weigeren, oorlogsmateriaal
te vervoeren,
dat we de machines in de munitiefabrieken moeten vernielen
en de laboratoria in de lucht doen vliegen
waar giftige gassen worden gemaakt.

EEN ANDERE ARBEIDER

Zeg, je bent geloof ik anarchist geworden...

DE JONGE MAN

Dat doet er niets toe wat ik ben...
En ik heb ook nergens gelezen,
dat we de radio moeten gebruiken,
om aan onze makkers van over de grenzen duidelijk te maken
hoe wij hier over den oorlog denken,
en dat, zoo hij uitbreken mocht,
velen van ons liever in de revolutie zullen sterven,
dan zich te laten slachten voor het kapitaal.

ARBEIDER VAN RECHTS

Maar wij zijn toch voor de democratie
en de revolutie is niet democratisch...

ANDERE ARBEIDER VAN RECHTS

Neen, je hebt de leiders niet goed begrepen!
Wanneer alle andre middelen hebben gefaald,
dan zijn wij ook voor de revolutie.
Wij willen ook opstand tegen een regeering,
waarvan zeker is, dat zij den oorlog wil...

STEMMEN VAN LINKS (hoongelach)

Wel ja, dat zullen ze jullie zeggen!
 Jullie hebt den strop al om den nek
 en je merkt niets. Onnoozele halzen!

(Het overige deel van de nachtploeg komt op en spreekt onder 't opkomen in koor.)

SPREEKKOOR

Motoren ronken, machines loopen,
 dag en nacht onverminderd hun vaart houdt aan.
 Allen de uren, de uren van den nacht
 kruipen voorbij als een lange klacht...
 En als ze zijn voorbij gekropen
 is weer een stuk van ons leven vergaan.

DE EERSTE VROUW

Ik ben zoo verschrikkelijk moe,
 ik geloof niet, dat ik het vannacht nog uithoud.

ANDERE VROUW

Zou je dan niet liever naar huis teruggaan?

EERSTE VROUW

Ik woon een uur ver en trams loopen er niet meer.
 Ik zal de opzichteres vragen, of ik een uurtje liggen mag...

ANDERE VROUW

Kun je begrijpen! Ze zal een bedje voor je spreiden!
 Van zoo iets zijn ze hier heelemaal niet thuis.
 (Marianne komt op.)

MARIANNE

Dag Katrien, Mina, Marie, Nele, Geertrui, Clara,
 dag allemaal, sta jullie nog te wachten?

MARIE

De deur zal zoo wel opengaan, Marianne.
 Maar waar ben je geweest? waarom ben je niet eerder gekomen?

ANDEREN

We hebben je in geen dagen gezien.

MARIANNE

Ik heb over iets moeten denken, meisjes.
Ik heb moeten denken over wat we moeten doen.
Ik kon het niet eens worden met mezelf
en ik wou niet weer bij jullie komen,
eer ik goed wist wat we moeten doen...

NELE

Weet je het nu, Marianne?

MARIANNE

Ja, nu weet ik het...
Ik moet jullie allemaal iets zeggen.

STEMMEN

Kameraden! Marianne wil ons iets zeggen!
Komt hier, kameraden, ook de jongens
en de vrouwen, komt, komt allen hier...
(Er vormt zich om Marianne een groep.)

STEMMEN

Wat is er? wat gebeurt er?

ANDEREN

Stil, Marianne wil ons iets zeggen.

STEMMEN

Zij wil ons zeggen wat we moeten doen...

ANDEREN

Waarom is Michael niet hier?

MARIANNE

Michael spreekt voor andere kameraden,
maar jullie weet: hij en ik zijn een.
Kinderen! nu moet er een begin gemaakt!
En dat begin, wij moeten het maken.

We vragen niet naar wat anderen doen,
 we vragen ook niet wat we zullen bereiken...
 We vragen maar één ding: mogen we werken voor den oorlog?
 We weten immers, dat we het niet mogen doen
 en daarom willen we het ook niet meer doen...
 We doen niets meer wat den oorlog kan dienen,
 we doen alles om hem te verhindren...
 En dit is nu het eerste wat wij doen:
 vanavond gaan wij de fabriek niet binnen,
 dezen nacht blijven we allen hier,
 en als de vroege ochtendploeg opkomt,
 probeeren we die over te halen
 om ook niet naar binnen te gaan...

EEN DER MEISJES

Maar als we nu niet naar binnen gaan,
 zullen ze ons gedaan geven
 en dan komen we er niet meer in...

EEN ANDER MEISJE

Bij een wilde staking geeft de bond geen uitkeering:
 ik heb een zieke moeder thuis,
 en ik kan het loon niet missen...

TWEE VROUWEN

Wij ook niet! Wij kunnen het ook niet missen..
 Onze mannen zijn werkeloos.
 De kinderen moeten toch eten!

MARIANNE

Aan onze moeders mogen wij niet denken,
 aan onze kindren mogen wij nu niet denken,
 wij mogen enkel denken aan ons allen samen,
 wij mogen enkel denken aan alle menschen,
 wij mogen enkel aan den vrede denken,
 enkel aan vrede door 't socialisme:
 dan zijn we sterk en weten wat te doen...

EEN VROUW

Marianne! we zouden het graag willen doen...
 We weten wel: wat we nu doen, is tegen het socialisme,
 we weten, dat we werken voor den oorlog,
 we weten, dat we werken voor den dood.
 Maar we zitten bekneld in een groote machine...
 We zijn niet vrij ons te bewegen...
 Wij kunnen niet... Neen, wij kunnen niet...

ANDERE VROUW

Het is niet enkel om het brood...
 Je begrijpt toch wat er zou gebeuren,
 als we de stad in trokken met een klein troepje,
 om de arbeiders uit de fabrieken te halen...
 Ze zullen ons najouwen, de fascisten
 zullen schreeuwen, dat we het land verraden,
 ze zullen ons uitschelden en ons slaan.

MARIANNE

Als ze jullie najouwen, moet het je niet kunnen schelen,
 omdat je denkt: ik doe het voor ons allemaal.
 Als ze je slaan, moet het je niet kunnen schelen,
 omdat je denkt: beter dat ze mij doodslaan
 dan dat millioenen mensen worden vermoord.

DE VROUW

Ze zullen zeggen, dat we ons land verraden...

EEN JONGEN

Zoo is het ook! Wie nu wegloupt van zijn werk,
 die verradt zijn land, die verradt zijn volk...
 Als jullie het hart hebt, om weg te loopen,
 dan krijgen jullie met ons te doen...

EEN ANDERE JONGEN

Jij en je maats wilt je klasse verraden,
 maar wij zijn er ook! en we zullen het jullie beletten!

Wij gaan werken (tot de meisjes). En jullie gaat ook werken.
 Maar we werken niet voor den oorlog der bezitters;
 we werken voor onzen eigen oorlog!
 We hebben zelf wapens noodig
 voor de sociale revolutie,
 we hebben alles noodig,
 waarmee men vijanden vernietigen kan...

MARIANNE

Jullie weten niet wat je zeggen,
 en jullie weten niet wat je gaat doen.
 De ellende, die jullie leden,
 heeft jullie harten gevuld met wrok;
 de oogen maakt hij blind en verwingt het oordeel...
 We kunnen het alles en alles begrijpen,
 we hebben het alles doorgemaakt...
 Maar dit is niet de weg, neen, neen, dit is niet de weg,
 dit is niet de weg naar het heil...
 Oorlog voorkomt men niet door oorlog,
 oorlog bestrijdt men niet met oorlog,
 oorlog bestrijdt men alleen, door menschen te leeren, hem niet te willen;
 en niets te willen waaruit hij kan ontstaan.
 Ach, jullie weet het evengoed als ik,
 en jullie wilt het alles, net zoo als ik,
 in het diepste, allerdiepste;
 maar jullie hebt versperd den weg naar je diepste wezen
 en jullie hebt den toegang versperd tot je diepsten wil...
 Ik sloop de versperring met mijn woord;
 met mijn daad breek ik den toegang open...
 (Zij ziet enkelen aan.)
 Ik lees in je oogen, dat je twijfelt...
 Ik lees in je oogen, dat je het gaat doen...
 gaat doen wat je weet, dat nu moet gebeuren...

EEN MEISJE

Marianne! ik ga niet meer naar binnen...

EEN PAAR ANDERE MEISJES

Wij ook niet, Marianne, wij gaan ook niet meer...

MARIANNE

Ik wist wel, dat jullie het niet zouden doen...

TWEE VAKVEREENIGINGSBESTUURDERS (komen op)

Wat is hier aan de hand? we krijgen bericht,
dat er een paar meisjes bij de nachtploeg zijn,
die weigeren te gaan werken...

Dat gaat niet, meisjes... We houden ons aan het kontrakt...

Als jullie grieven hebt, kunt je ze meedeelen aan den vertrouwensman,
om ze te brengen in ons bestuur, waar ze hooren,
dan zullen we met de direktie konfereeren
en zien wat we kunnen doen...

MEISJES

Het gaat niet om grieven! Het gaat om veel meer.

Het gaat om het leven zelf, ons leven en dat van millioenen menschen.

Wij willen niet meer werken voor den oorlog.

ANDEREN

Wij willen niet meer werken voor het kapitalisme,

wij willen werken voor den vrede,

wij willen werken voor elkaar.

VAKVEREENIGINGSBESTUURDER

Zoo gestaakt moet worden tegen den oorlog,
dan moet dat door een besluit van de organisatie,
wilde stakingen dulden we niet...

TWEEDE VAKVEREENIGINGSBESTUURDER

In een tijd als nu, begrijp je wel,
is meer dan ooit discipline noodig.

EERSTE VAKVEREENIGINGSBESTUURDER

Daarenboven: wat dachten jullie te bereiken?

TWEEDE VAKVEREENIGINGSBESTUURDER

Met hoevelen zijn jullie eigenlijk, die niet naar binnen willen gaan?

MARIANNE

We zijn nu met z'n vijven, Gerbrandt.
Morgen zullen we met honderden zijn
en overmorgen niet meer te tellen!

EERSTE VAKVEREENIGINGSBESTUURDER

Met z'n vijven? 't Is wel de moeite waard!
ze hadden ons waarachtig rustig kunnen laten slapen.
(Tot Marianne.)
Jij bent dat spelletje zeker begonnen;
je hebt al meer van die dolle streken uitgehaald...

EEN VROUW

Je mag niets van Marianne zeggen!
Marianne heeft gelijk: we moesten geen van allen naar binnen gaan.
We durven niet, we zijn te angstig,
maar dat ze gelijk heeft, weten we allemaal...

VELE STEMMEN

Ja ja, zoo is het: Marianne heeft gelijk...
Je mag niets van Marianne zeggen.
(Om de vakvereenigingsbestuurders vormt zich een dreigende groep.)

INGENIEUR (komt op)

Wat is er aan de hand, mensen? waarom schreeuwen jullie zoo?
Waarom wachten jullie niet rustig, tot de middagploeg buiten komt?
Jullie kunt meteen naar binnen...

STEMMEN

Wij gaan niet naar binnen, wij willen niet...

ANDEREN

Wij wel, maar we zullen zoo vrij zijn, met elkaar te praten
tot de middagploeg buiten komt...

ANDEREN

We zijn hier niet in de fabriek!
We zijn hier vrij, te doen wat wij willen...
(Om den ingenieur vormt zich een dreigende groep.)

INGENIEUR

Stil mensen... Ik kan jullie niet verstaan, als je allen door elkaar schreeuwt.
Wat willen jullie eigenlijk? Wat is er gebeurd?

MARIANNE

Gebeurd? er is nog niets gebeurd, maar er gaat wat gebeuren,
een gebeur is begonnen,
waar niemand van kan zeggen, waarheen het voert...

STEMMEN

Wij willen strijden tegen den oorlog!
Wij willen niet meer werken voor den oorlog!
Wij gaan niet meer naar binnen! wij gaan niet meer naar binnen!

INGENIEUR

Dat is kontraktbreuk! Jullie breekt je kontrakt,
acht dagen vooruit moet je opzeggen...
dat weten jullie toch allemaal...

EEN DER VROUWEN

Het kontrakt kan ons niet schelen!
Wat er met ons gebeurt, kan ons niet schelen!
Wij zijn niet bang, op straat te staan...
Het leven van onze mannen kan ons schelen!
Het leven van onze kindren kan ons schelen!
Het leven van de arbeiders van andre landen,
het leven van de moeders van andre landen,
het leven van ons allemaal!

EEN ANDERE VROUW

We zijn geen poppen, maar levende mensen
met een hart en een wil en een verstand.

EEN DERDE VROUW

We zaten ingeklemd tusschen vrees en sleur,
maar we hebben ons losgemaakt: we zijn vrij.

ANDEREN

Marianne hielp ons, ons los te maken:
er komen er nu meer, die zich los maken...
Wij zijn de eersten hier, ja wij zijn de eersten...
Wij zijn nu nog weinigen, maar morgen zullen wij velen zijn
en overmorgen talrijk als de sterren...

(De middagploeg komt naarbuiten.)

MARIANNE

Kameraden, wij die hier staan,
besloten niet meer voor den oorlog te werken;
wij gaan niet naar binnen en wij hopen,
dat jullie morgen ook niet naar binnen gaat...

EENIGEN

Bemoei je met je eigen zaken:
we weten zelf wel, wat we moeten doen...

ANDEREN

Dat is flink, wat jullie doen...
Ja, we zullen jullie helpen...
We gaan morgen ook niet naar binnen...
We beloven jullie, niet naar binnen te gaan...

(Gejuich, kreten, er komt meer aaneensluiting.)

STEMMEN

Leve de staking tegen den oorlog!
Leve de vrede! leve de arbeiders van alle landen!
Leve de Internationale!
Weg met het kapitaal!
Leve Marianne! Marianne heeft ons gewekt!
Zij heeft ons den weg gewezen!

(Zij heffen Marianne op hun schouders omhoog. Tumult. Kreten. Politie komt op en de
directeur.)

POLITIEKOMMANDANT

Uit elkaar mensen, of we jagen jullie uit elkaar!
De ploeg, die pas uit de fabriek kwam, gaat naar huis
en de nachtploeg gaat direkt naar binnen...

STEMMEN

Wij gaan niet naar binnen, wij blijven hier.

MARIANNE

We blijven allemaal bij elkaar...
We houden elkaar allemaal goed vast...
Als alle arbeiders elkaar goed vasthouden over de geheele aarde,
dan is het vrede en het socialisme komt...

(Zij slaan de armen om elkaar heen en sluiten zich steeds nauwer aaneen.)

POLITIEKOMMANDANT

Uit elkaar, zeg ik, of wij gebruiken geweld...

MARIANNE

Wij zijn niet bang voor geweld.
Wij zijn voor niets bang: het gaat nu om groote dingen,
om grootere dan onze dood en ons leven,
het gaat om een groote zegepraal...

POLITIEKOMMANDANT

Gehoorzaamt of wij chargeeren! uit elkaar!

MARIANNE

Wij gehoorzamen aan een hoogste wet:
zij staat in onze harten geschreven:
toen we haar schonden, waren we knechten;
nu we haar gehoorzamen, zijn we vrij...

POLITIEKOMMANDANT

Neemt die vrouw gevangen en voert haar weg!

STEMMEN

Marianne! Jullie waagt het niet, Marianne aan te raken!
Wij zullen haar met ons lijf beschermen.

Komt hier heen, allemaal hierheen: ze willen Marianne wegvoeren!
Beschermt Marianne, kameraden...

(Zij scharen zich om Marianne en de andere meisjes. Eenigen van de mannen heffen wapens omhoog, richten ze naar de politie.)

Komt op, zoo je durft! We slaan je de hersens in...

MARIANNE

Geen geweld, kameraden, geweld is niet ons wapen.

Wij hebben onze zaak op den geest gesteld
van trouw aan elkaar en liefde tot menschen.

Geweld zou nu alles bederven...

Laat wie wapens heeft, ze mij geven,
opdat niet worde geschaad onze zaak...

(Enkelen van de jongens brengen Marianne een wapen.)

Zoo is het goed... Bouwt

een borstweer om mij met jullie lijven.

Wijkt enkel voor geweld... (tot politiekommandant)

Ziet hier: wij geven onze wapens af,
we wachten jullie af met naakte handen:

wij zijn immers jullie vijanden niet,
wij strijden immers voor alle menschen,

we strijden ook voor jullie... Jullie wilt toch geen oorlog?

Er is toch niemand, die oorlog wil?

Er is toch niemand, die niet wil leven in vrede,

leven met makkers van alle landen,

saam met hen maken het leven beter,

saam met hen bouwen aan de gerechtigheid?

Waarom zouden jullie ons uiteen jagen?

Wij verzaamlen kracht, om voor allen te strijden.

POLITIEMANNEN

We moeten doen, wat hij ons beveelt...

We staan immers onder eede...

MARIANNE

Een eed is niets dan een vorm, die werd gebouwd,
om het groote leven te dienen

of te dienen een deel daarvan.
 Maar vele vormen, die eens dienden het leven,
 worden nu handlangers van den dood,
 klippen, waarop strandt het schip der menschlijke wording...
 Vormen moeten nu gebroken worden,
 eeden moeten gebroken worden,
 zoo dat schip niet wil vergaan...
 Wie nu zijn eed houdt van jullie, die werkt voor
 den oorlog, voor ondergang der menschheid;
 wie hem breekt, dient leven, dat streeft naar omhoog.

ENKELE POLITIEMANNEN

Zij heeft gelijk... wat die vrouwen doen, is goed...
 Ik laat mij niet tegen die vrouwen gebruiken...
 Wat zij doen, is goed: zij doen het ook voor ons...

POLITIEKOMMANDANT

Wat, jullie weigeren je plicht te doen?
 Past op, mannen: denk aan de gevolgen.

EEN DER POLITIEMANNEN

De gevolgen kunnen ons niet schelen.

EEN ANDER

Niets kan ons nu schelen dan helpen, dat het geen oorlog wordt.

EEN DERDE

Als het oorlog wordt, gaan we allemaal dood...

INGENIEUR (tot kommandant)

Zoudt u niet telefoneeren om troepen?

POLITIEKOMMANDANT

Ik heb straks al getelefoneerd;
 je weet nooit wat er kan gebeuren...

STEMMEN (achter het tooneel)

Soldaten... Pas op... Uit den weg... soldaten...
 Leve de soldaten... Ze zijn onze broeders...

POLITIEKOMMANDANT (tot kapitein)

Kapitein, hier, deze vrouw stookt de arbeiders op,
om kontraktbreuk te plegen, door te weigren naar binnen te gaan,
en zij stookt de politie op, te weigeren haar plicht te doen.
U zult weten, wat u te doen staat.

KAPITEIN (tot soldaten)

Mannen, arresteert die vrouw en voert haar weg...

MEISJES

Dan moeten jullie ons ook arresteeren...
Wij doen hetzelfde als Marianne...

ANDERE STEMMEN

Gehoorzaamt niet, kameraden, gehoorzaamt niet...
Wat we doen, doen we ook voor jullie...
Jullie willen toch ook geen oorlog...
We zijn toch allemaal mensen met elkaar.

KAPITEIN

Mannen, je hebt toch gehoord wat ik zei?
Waar wachten jullie nog op? Neemt die vrouw gevangen!

EEN DER SOLDATEN

Ik doe het niet, ik vecht niet tegen vrouwen...

EEN ANDER

Mijn eigen zuster kan erbij zijn...

ANDERE SOLDATEN

De vrouwen hebben gelijk, niet te willen werken voor den oorlog...
Wij zijn zelf ook tegen den oorlog...

KAPITEIN

Mannen, denkt aan de gevolgen...
Ik ben ook tegen den oorlog,
maar wie nu dienstweigert, komt voor den krijgsraad,
daar kan ik verder niets aan doen.

EEN SOLDAAT

Beter de kogel, omdat je je plicht deed als mensch,
dan in een loopgraaf dagenlang te liggen kermen
of uit te spugen je longen, die wegrotten door 't giftig gas...

ANDERE SOLDATEN

We willen niet tegen vrouwen vechten!
We willen geen broedermoordenaars zijn...

STEMMEN

Leve de soldaten, onze broeders...

(Een begin van verbroedering ontstaat tusschen fabrieksmeisjes, arbeiders,
politie en soldaten.)

DIRECTEUR

Hier alle menschen van goeden wil...
allen, die de orde willen redden...
allen, die willen redden het vaderland...

(Enkele van de soldaten komen in beweging.)

Vijf honderd gulden loof ik uit
voor wie die vrouw gevangen nemen...

(Nog een paar soldaten komen in beweging: ze dringen op de jongens en meisjes toe, die om
Marianne staan en drijven ze ruw uit elkaar. Marianne en de twee meisjes naast haar worden
gegrepen, gebonden en weggevoerd. De kapitein heeft, toen de directeur een prijs uitloofde
voor wie de vrouwen gevangen nam, een beweging gemaakt, maar zich snel bedwongen. Hij
neemt van nu af geen deel meer aan de aktie, maar staart voor zich uit.)

MARIANNE

Geeft niet toe, kameraden! Zet door wat wij begonnen!

STEMMEN

Wees gerust, Marianne, wij zetten door, wij geven niet toe...

MARIANNE

(Onzichtbaar, men hoort haar stem en die der twee andere meisjes al meer uit de verte.)

Geeft niet toe... Het geldt allen te redden... Geeft niet toe, geeft niet toe...

STEMMEN VAN JONGENS EN MEISJES

Wees gerust, Marianne. Wij geven niet toe... wij geven niet toe.

(De directeur en de politiekommandant nemen de leiding: zij posteeren een deel van de politie en van de soldaten aan beide kanten van de poort: het andere deel mengt zich steeds meer onder de arbeiders. Er komt een gespannen stilte.)

POLITIEKOMMANDANT

De nachtploeg kan binnengaan...

(Stilte. Niemand beweegt.)

DIRECTEUR

Nu, hooren jullie niet: de nachtploeg kan binnengaan.
Niemand behoeft bang te zijn, gemolesteerd te worden...

(Enkele oudere vrouwen en een paar meisjes sluipen met bedrukte gezichten naar binnen.)

Weest nu niet dom, menschen: gaat naar binnen...
Je zult er gauw genoeg berouw van hebben, als je het niet doet.
We kunnen net zooveel arbeiders krijgen als we willen,
dat weten jullie toch.... Nu, gaan jullie?

EEN DER MEISJES

Nee, we gaan niet... We werken niet voor den oorlog...

ANDERE MEISJES

We kunnen niet...

JONGENS

En we willen niet.

DIREKTEUR

Wie niet naar binnen gaat, is ontslagen
en kan morgen zijn boekje halen bij den portier.

POLITIEKOMMANDANT

Uit elkaar! naar huis! Jullie hebben hier niets meer te maken!

MEISJES

We gaan niet naar huis! we wachten!

POLITIEKOMMANDANT

Wachten? waarop wachten jullie?

MEISJES

We wachten op de ochtendploeg...

DIREKTEUR

Dit is onduelbaar... Kapitein,
 waarom beveelt u uw mannen niet, die menschen uit elkaar te jagen?
 U lijkt me een vreemde opvatting te hebben van uw taak...

KAPITEIN (treedt langzaam op den direktieur toe)

Ik kan niet... (luider) En ik wil niet.

INGENIEUR

En ik doe ook niet meer mee;
 Ik kan het niet meer verantwoorden.

(Gejuich onder de soldaten, een deel van de politie en de arbeiders. Zwijgend blijft het andere deel de wacht houden bij de fabriekspoort. Het tooneel raakt langzaam leeg: flarden van liederen klinken; die op het tooneel zingen; andere stemmen lijken te antwoorden uit de verte.)

DE BLINDE VROUW

(met haar kindje komt op en loopt langzaam over het tooneel.)

Suja mijn kindje, waar is je gezicht?
 Door mijn nacht breekt een straal, in mijn duister valt licht...
 Zacht zijn je wimpertjes, zacht is je wang...
 Nu slaap je niet lang meer... niet lang... niet lang...
 Word wakker, mijn hartje: in de wereld begint
 helder roepen van den morgenwind.

Derde bedrijf

Arbeiders, arbeidsters, enkele soldaten, jonge mensen van allerlei soort.

MICHAEL

We weten allen, dat het spant:
 beslissende dagen zijn dit voor ons allen,
 beslissende dagen voor de menscheid.
 Daarom willen we alles vergeten
 wat in de jaren hiervoor tusschen ons is geschied.
 We willen elkaar niets meer verwijten,
 maar allen te saam zijn het onbeschreven blad
 waarop nu de geest een gouden woord gaat schrijven,
 het gouden woord van broederschap.
 We hebben nu allen maar één wensch:
 we worden nu allen door één willen bewogen:
 te maken dat het geen oorlog wordt.
 Laat ons nu samen beraadslagen wat te doen.
 Wie heeft iets voor te stellen, kameraden?

EEN STEM

Michael! Welken weg zullen we gaan?

MICHAEL

Marianne wees ons den weg:
 dien weg gaan de vrouwen verder.
 We moeten met hen samengaan.

EEN STEM

De weg, dien de vrouwen gaan, voert tot niets.

ANDEREN

Wel waar! Hij voert tot onzen vrede:
 Marianne wees den weg naar een nieuw leven:
 elke andere leidt naar den dood.

MICHAEL

Ik wacht uw voorstellen, kameraden.

EEN STEM

Ik stel voor, eenigen van ons
te sturen naar alle bedrijven die nog werken
om aan de makkers te zeggen te doen als wij,
te staken voor den tijd van drie dagen,
als een waarschuwing aan de regeering
en een demonstratie van onzen wil.

EEN ANDER

Ik stel voor, ons te wenden tot de transportarbeiders,
en hun te vragen, nauwkeurig acht te geven
op alle vervoer te water en te land...

EEN DERDE

Ik stel voor hetzelfde te doen
met de piloten en arbeiders van de luchtvaart,
hun te vragen,
om, zoo de regeering niet duidelijk verklaart,
dat zij afziet van de mobilisatie,
ons hun vliegtuigen ter beschikking te stellen.
Ik weet, dat er zijn, die het zullen doen.

EEN VIERDE

Ik stel voor, ons in verbinding te stellen
met de arbeiders van de radiostations
en te zorgen, dat ons woord elk oogenblik
de makkers van alle landen kan bereiken.

(Telkens betuigingen van instemming.)

STEMMEN

Juist zoo... Goed zoo... Ja, dit hadden wij ook gedacht...

EEN VIJFDE

Ik stel voor, eenigen van ons te sturen naar de kazernes,
om voeling te krijgen met de soldaten
en hun te vragen, uiteen te gaan...

EEN ZESDE

Neen, neen! zij moeten bij elkaar blijven! wij hebben ze nodig...

DE VIJFDE

Je laat me niet uitspreken, kameraad!
Ik zeg: hun te vragen uiteen te gaan,
zoo de regeering niet duidelijk verklaart
dat zij afziet van de mobilisatie,
na eerst alle oorlogsmateriaal
zooveel mogelijk te hebben vernietigd,
of als dat niet kan, onbruikbaar gemaakt.

DE ZESDE

Dwaasheid! wij moeten geen oorlogstuig vernietigen!
Wij zullen het zelf nodig hebben...

STEMMEN

Wij willen den weg gaan van Marianne..
Wij willen den weg omhoog, naar het leven..
Wij willen niet den weg naar den dood...

EEN ZEVENDE

Kameraden! jullie wil is goed,
maar wat geeft het, wat we hier besluiten?
We kunnen toch niet maar zoo beginnen,
zonder te weten wat anderen doen?
We moeten organisatorisch te werk gaan,
anders komt er niets van terecht...

EEN DER VORIGEN

Kameraad, je weet immers zelf
hoe langzaam de organisaties werken:
we hebben geen tijd, daarop te wachten...

EEN ANDER

Als zij in onzen zin besluiten,
komen wij immers toch allen saam...

MICHAEL

Wie van de organisatie iets verwacht,
die werke in de organisatie,
misschien kan hij daarin geven den stoot.
Maar ik geloof, dat onze daad dien geven moet
en zeker ook het snelst zal geven...

EEN ACHTSTE

De organisaties strijden te fel tegen elkaar,
om met kracht te kunnen strijden tegen den oorlog;
de een wil niet bukken voor den ander,
onze daad moet banen den weg tot eenheid.

DE ZEVENDE

Onze daad is een slag in de lucht,
zoo zij omgaat buiten de organisaties.
In hen is de wil der massa's belichaamd,
daarom mogen wij niet aan hen voorbijgaan.

DE ACHTSTE

In de organisaties wordt
de wil der massa's verstikt, verbogen;
Wij eenlingen, in lossen verband vereenigd,
moeten hen helpen, zich daaruit te bevrijden
en kunnen 't, door voor te gaan in de daad...

MICHAEL

Kameraden, dit stel ik voor:
laat onze Broederschap pogen te doen
alles wat wij hier bespraken, -
laat elk, die lid is van een organisatie,
daarin werken in onzen geest, -
laat ons eiken dag, elk uur bereid zijn,
onze kracht te stellen in dienst van elk lichaam
dat op deze wijze den oorlog bestrijdt.
Lijkt u dit goed?

STEMMEN DOOREEN

Ja, dat is goed... zoo is het goed...

ENKELEN

Neen, neen, wij doen niet mee aan die dwaasheid...

DE ZESDE

Ik stel voor, dat we niet langer praten,
maar met zijn allen optrekken naar de gevangenis
om Marianne te bevrijden
en de andere gevangenen...

VELE STEMMEN

Juist! dat willen we! Dat hadden we ook gedacht!
Laat ons gaan, Michael, nu daadlijk. Niet meer praten! Doen!

MICHAEL

Wacht even, makkers. Zoo wij gaan, allen ongewapend.
Zijn er van jullie, die wapens hebben
en mee willen doen aan de demonstratie,
laat ze eerst hier komen en ons die geven...

EEN STEM

Ben je gek? Wij geven onze wapens niet af,
aan jou niet en aan niemand niet...
Wij hebben geen lust geslacht te worden...

MICHAEL

Wie zijn wapens niet afgeven wil,
verzoek ik geen deel te nemen aan de demonstratie.

EEN STEM

Wat wil je zonder wapens bereiken?
Op een deel der soldaten kunnen we rekenen,
maar zeker niet op allemaal...

MICHAEL

Juist daarom, kameraden, moeten we ongewapend gaan.
Nu gewapend optrekken naar de gevangenis,

beteekent ons gereed maken
 te vergieten broederbloed.
 Wie dat wil, heeft onze gedachte niet begrepen
 en wil niet den weg gaan, dien Marianne wees.

STEMMEN

Michael heeft gelijk! Ongewapend moeten we gaan!

ANDERE STEMMEN

Maar wat wil je dan? Wat kunnen we bereiken...

EEN STEM (vrouw)

We zullen eischen, dat allen worden vrijgelaten,
 en zoo aan dien eisch niet wordt voldaan,
 zullen we neerzitten voor de gevangenis;
 in alle straten, die toegang geven tot haar,
 zullen we neerzitten en zingen onze liederen,
 en telkens roepen 'Marianne moet vrij'.
 'Ze hebben Marianne gevangen genomen,
 omdat zij ten strijd riep tegen den oorlog'.
 We zullen ons niet laten verjagen.
 We zullen elkaar aflossen dag en nacht...

STEMMEN

Ja, ja, dit is goed... Zoo is het goed...

ANDEREN

Neen, het is niet goed, het is dwaasheid.
 Ze zullen de straten schoonvegen met paardevolk...
 Ze zullen machinegeweren halen...
 Ze zijn niet teerhartig op dit oogenblik...

DE VROUW

Wat ze zullen doen, weet ik niet,
 en jullie weet het ook niet, kameraden.
 Maar wat wij moeten doen, dat weet ik, en velen hier weten het.
 Wat er met ons zal gebeuren, weet ik niet, maar dat dit de weg is naar onzen vrede,

naar de herrijzenis der menscheid,
dat weet ik zeker en daaraan heb ik genoeg.

MICHAEL

Kameraden! Zoo is het, als Dora zegt.
Wie dezen weg beproeven te gaan, gaan menscheid voor naar dien anderen oever,
waar zij zal voortzetten haar tocht.
Wilt gij ons uw wapens afgeven, kameraden?

STEMMEN

Neen, dat willen wij niet. Wij doen aan dien onzin niet mee.
Wij willen onze gevangenen bevrijden...
Wij willen ze bevrijden, als het moet, met geweld...
Wij laten ons niet als lammeren slachten...

DE ZESDE SPREKER

Kameraden, ge ziet nu wat Michael wil:
aan 't gezag u weerloos overlev'ren, wil hij.
Volgt hem niet, kameraden! trekt met ons mee...

STEMMEN

Ja, Michael wil ons overleveren aan 't gezag,
volgt hem niet, vertrouwt hem niet, niemand hier kent hem,
niemand weet iets van hem af...

EEN MAN

Een verrader is hij! hij wil de zaak verraden!

ANDERE STEMMEN

Je liegt! Michael is geen verrader!
Als een broeder is hij gekomen,
als een broeder heeft hij tusschen ons geleefd.
Door hem hebben wij leeren zien,
door hem hebben wij den weg begrepen,
door hem den wil begrepen van ons eigen hart...

STEMMEN

Hij wil ons ontwapenen, daarom is hij een verrader.

Hij wil ons weerloos overlev'ren aan den vijand,

aan de regeering wil hij ons overleev'ren

en de regeering wil den oorlog.

Michael is voor den oorlog. Hij is ook voor den oorlog.

Michael is voor den oorlog! Vertrouwt hem niet!

Hij is een spion! Michael is een spion der regeering.

Past op voor hem! Weg met hem! Weg met Michael!

MICHAEL

Lasteraars! Jullie weet, dat je lastert!

Jullie weet, dat ik tusschen hen ben als de vlam van hun hart,

jullie weet, dat ik tusschen hen ben als de stem van hun geweten,

jullie weet, dat ze in mij herkennen

de kracht, die in henzelfen woont.

Jullie weet, dat ze luistren naar mij

als naar hun ouderen broeder...

Jullie kunt ze beletten naar mij te luistren,

jullie kunt ze ophitsen tegen mij,

jullie kunt verwarren hun gedachten:

maar mijn wil is de wil van hun diepste hart,

mijn wil is de wil van hun menselijkheid...

Hij zal weer opstaan in hen en getuigen...

DE ANDERE LEIDER

Luistert niet naar hem! luistert niet naar zijn leugens!

Hij misleidt jullie met mooie woorden,

hij wil jullie brengen in zijn macht...

STEMMEN

Wij laten ons niet brengen in zijn macht...

DE ANDERE LEIDER

Hij is niet van links, hij is niet van rechts:

hij heult met allen, daarom is hij gevaarlijk,

hij is de vijand van allemaal...

STEMMEN

Weg met hem! hij is een verrader...
Grijpt hem! bindt hem! weg met hem!

MICHAEL

Ik ben niets dan de stem van jullie geweten,
ik ben niets dan de vlam van jullie hart...

STEMMEN

Verrader! dood aan den verrader...

ANDERE STEMMEN

Makkers, schaaft u! Makkers, te wapen,
makkers, schaaft u om Michael...

MICHAEL

Laat niet worden gestort om mij een druppel bloed,
alle bloed is broederbloed,
in elken druppel bloed, die wordt vergoten,
roept de stem van een broeder om wraak...

STEMMEN

Verrader! Je bent een gemeene verrader...

EEN STEM

Verraders verdienen den dood...

MICHAEL

Ik ben de vlam in jullie hart,
ik ben het leven van jullie leven...
mijn dood is de tol, dien wij moeten betalen
aan lange dwaling, aan oude schuld...

STEMMEN

Grijpt hem! bindt hem! Weg met hem...
Dood aan Michael! Dood aan den verrader!

MICHAEL

Mijn dood is de drempel, waarover het leven moet gáán...

(Die, welke wapens hebben, storten zich op Michael; de anderen pogen hen tevergeefs af te weren. Verward rumoer. Het tooneel wordt donker. Stilte. In het donker hoort men de stem der blinde vrouw.)

DE BLINDE VROUW

O kindje, mijn kindje, mijn hart doet zoo'n pijn.
In de wereld moet het kwaad nog machtig zijn.
De dageraad, ik heb hem te vroeg verwacht...
Slaap kindje, slaap verder, door den langen donkren aardenacht...

(Wanneer het tooneel weer verlicht wordt, ligt Michael op een baar gestrekt voor op het podium. Allen zijn om hem heen geschaard.)

SPREEKKOOR

Dood - dood - dood. Michael is dood...
Zijn bloed stroomt uit vele wonden:
het verft de steenen, de steenen rood...
O makkers, hebben wij dit gedaan?
Wij dit edele hoofd zoo wreed geschonden?
Wat heeft ons vervoerd? welke helsche waan?
Wij hadden toch zijn hartgrondige stem gehoord:
gehoord in haar klank de trilling van de trouw;
wij zagen zijn hart toch liefde uitstralen...
Wij voelden de waarheid toch van zijn woord:
Maar hoogmoed weigerde, die in te halen...
Daarom, daarom, daarom hebben wij hem vermoord...

ALLEN

Tot loon van zijn liefde, tot loon van zijn trouw...
O smart... o bittere rouw...

(Het koor schikt zich anders; rechts en links komen tegenover elkaar te staan als in het eerste bedrijf.)

KOOR VAN LINKS

Wij wilden niet hooren
dat gij, broeders, niet droegt alle schuld,
dat ook wij, ook wij hadden gefaald...

KOOR VAN RECHTS

We wilden niet opgeven den waan,

dat het heil niet alleen kan worden geboren
uit onze volharding, ons lang geduld.

ALLEN

We wilden niet hooren, dat de verzoening alleen
ons kan dragen, allen, over den afgrond heen...

KOOR VAN LINKS

We maakten den broeder zwart
om den broeder te kunnen haten
en niet te siddren van verborgen pijn...

KOOR VAN RECHTS

We drongen het besef terug in ons hart,
dat we het groote doel vaak vergaten,
om zelfzuchtig verlangen ter wille te zijn...

ALLEN

Onze oogen vol wrok, onze oogen vol haat,
misvormden het beeld van des broeders gelaat.

KOOR VAN LINKS

Nu erkennen wij, ach!

KOOR VAN RECHTS

Nu berouwen wij, ach!

ALLEN

Maar voor de reddende daad
is het te laat...

KOOR VAN LINKS

Het vuur is verdoofd, de gloed is vergaan.

KOOR VAN RECHTS

In broederstrijd werd de kracht verdaan...

KOOR VAN LINKS

De kracht werd verdaan, de brandstof verteerd...

KOOR VAN RECHTS

De les is geleerd, maar te laat geleerd...

ALLEN

Jij en ik, ik en jij, jij en ik, kameraad,
we hebben geen leider, we weten geen raad...
Geleerd werd de les, maar te laat...

KOOR VAN RECHTS

We hebben het groote niet volbracht:
we kwamen half weegs, toen bezweek de kracht.

KOOR VAN LINKS

We wilden het groote volbrengen, maar
op een dwaalweg verliep zich onze schaar.

ALLEN

Jij en ik, ik en jij, jij en ik, kameraad,
erkennen te laat...

(Een nieuw koor, uit jonge mannen en vrouwen bestaande, betreedt het toneel.)

KOOR VAN JONGEREN

Neen neen neen: het onherroepelijk uur
heeft niet geslagen:
hier is nog gloed, hier is nog vuur.

ENKELEN

Hier zijn nog handen, die willen dragen
het wereldlicht door de branding der wereld.

ANDEREN

Hier zijn nog harten, bereid
zich op nieuwe wegen te wagen...

KOOR VAN JONGEREN

In ons begint opnieuw het leven:
in ons is geslecht de oude strijd...
Wij worden door een geest gedreven,
die niet is de geest van een vorigen tijd.

EERSTE HALFKOOR

Wij hebben Michael gehoord:
in onze diepten weerklonk zijn woord.
Wij hebben hem onze trouw verpand...

TWEEDE HALFKOOR

Wij hebben Marianne gehoord:
in ons hart kwam op het zaad van haar woord.
Wij zullen gaan, zooals wees haar hand...

EEN STEM

Makkers, voor ons is het niet te laat,
maar ook niet voor jou en voor jou, kameraad:
ziet, nog is open de weg naar de daad.

ALLEN

Kom: ontstijg aan den stinkenden strijd:
maak je los, maak je los van den dooden tijd:
Kom met ons, tot nieuw leven, nieuw willen...

KOOR VAN OUDEREN

Wij komen, wij komen, maar ga jullie voor:
moedige jeugd, die de tijd verkoor
om het leven hooger omhoog te tillen.

ALLEN

Marianne heeft ons den weg bereid:
Michael zij ons vaandel gewijd.

EEN LEIDER VAN RECHTS (treedt naar voren)

Makkers, het bestuur heeft besloten,
dat aan alle wilde stakingen onmiddlijk een eind moet komen:
keert allen terug naar jullie werk.

KOOR VAN RECHTS

Terug? naar het werk? Dat doen wij niet!

ALLEN VAN RECHTS

Wij kunnen niet... En wij willen niet.

EEN LEIDER VAN LINKS (treedt naar voren)

Makkers, d' organisatie heeft besloten,
gewapend trekken wij op naar de gevangenis,
om Marianne te bevrijden
en de andren, zoo het moet met geweld.

KOOR VAN LINKS

Met geweld? met geweld Marianne bevrijden?
Maar dat zou zijn Marianne verraden...
Dat willen wij niet... wij kunnen niet...

ALLEN

(Enkelen leggen hun wapens neer bij de baar, waarop Michael ligt uitgestrekt.)

Hier Michael, hier onze wapens, de eerste daad van onze trouw:
dien anderen strijd te willen, leerden wij van jou.
Michael heeft ons den weg bereid;
Marianne zij ons vaandel gewijd...
Komt: tot nieuwen strijd, in een nieuwen geest,
komt, komt allen... tot het offerfeest.

STEMMEN VAN BUITEN

Soldaten... Troepen... Ze komen Michael gevangen nemen...
Ze hebben een machinegeweer...

STEMMEN OP HET TOONEEL

Ze kunnen Michael niet meer gevangen nemen...
Michael is dood...

EEN JONGE STEM (vrouw)

Neen! Michael is niet dood!
Michael leeft in ons allen!
Wij zijn nu allen Michael...

VELE STEMMEN

... Zoo is het... Wij zijn nu allen Michael...

(Gezamenlijk trekken zij weg. Het tooneel wordt donker. Men hoort kreten: 'Niet schieten, niet schieten, broeders... Jullie willen toch óók geen oorlog.' Dan het geknetter van een machinegeweer en kreten van angst, pijn en ont-

zetting. Daartusschetn door telkens flarden van een anti - militaristisch lied. Stemmen roepen: 'Wij willen niet'. Het machinegeweer verstomt. Gejuich en sterker gezang. Daar tusschen telkens luider: 'Wij willen niet'. Dan schijnt de menigte verder weg te trekken. Het rumoer sterft langzaam weg. Stilte. De blinde vrouw met haar kindje komt op en knielt vóór op het tooneel.)

DE BLINDE VROUW

O kindje, kindje, moeders oogen zijn blind,
maar moeders hart speurt morgenwind...
Word wakker, open je oogjes klaar...
Het donker is om mij, maar dáár en dáár
breekt zeker de dag aan... Morgenrood
zegeviert over nacht en dood.

31 Juli-23 September.